

SNÍDAŇOVÉ KLUBY – NUTRICE, NEBO KULTIVACE VZTAHŮ? BREAKFAST CLUBS – NUTRITION OR CULTIVATION OF RELATIONSHIPS?

Jaroslava Simonová, Jana Straková

Ústav výzkumu a rozvoje vzdělávání, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova

Abstrakt

Příspěvek přináší analýzu opatření B8 – Snídaňové kluby, které je součástí projektu „Podpora rovných příležitostí“ zaměřeného na podporu škol s vyšším poměrem žáků se sociálním znevýhodněním. Cílem bylo zhodnotit, jak zaměření snídaňových klubů respektuje zadání, jaké aspekty snídaňových klubů školy považují za důležité a na jaké problémy při jejich realizaci narážejí. Zdrojem dat byl Katalog nástrojů, vstupní analýzy a evaluační zprávy 62 škol, které snídaňové kluby realizovaly. Dále byla analyzována detailnější data z případových studií 4 škol. Při analýzách byla použita metoda obsahové analýzy. Snídaňové kluby mají ve většině případů podobu projektové/zážitkové aktivity. Původní cíl poskytnout pravidelnou stravu dětem se socioekonomickým znevýhodněním naplňují školy pouze výjimečně.

Klíčová slova: socioekonomické znevýhodnění; snídaňové kluby; docházka; motivace; klima školy

Abstract

The paper provides an analysis of breakfast clubs that are part of the project supporting schools with a higher proportion of disadvantaged pupils. The aim of the analysis was to evaluate how the breakfast clubs follow the set requirements, which aspects of breakfast clubs schools consider important and what problems they encounter. The source of data for the analyses was the Catalogue of tools, input analyses and evaluation reports of 62 schools that chose breakfast clubs as one of the measures. To supplement the information, findings from case studies of 4 schools were used. The inductive content analysis was used. Breakfast clubs mostly take the form of a project activity. The original goal of providing a regular nutrition to disadvantaged children is met only rarely.

Keywords: socioeconomic disadvantage; breakfast clubs; attendance; motivation; school climate

1 ÚVOD

V období 2020–2022 byla v ČR prevalence středně těžkého nebo těžkého nedostatku potravin v celkové populaci (průměr 3 let) 8,5 %, zatímco prevalence vážného nedostatku potravin byla 2,3 %. Celková situace je tedy relativně příznivá, nicméně určité skupiny obyvatel jsou v nouzi. Zpravidla se jedná o lidi žijící v sociálně vyloučených lokalitách, které trpí vysokou nezaměstnaností. Projekt Podpora rovných příležitostí poskytuje podporu školám, které působí v těchto lokalitách. Jedním z podpůrných opatření nabízených školám jsou snídaňové kluby.

2 TEORIE

Výzkumy opakovaně prokázaly příznivé dopady snídaňových klubů, například pozitivní souvislost s kognitivním výkonem, akademickými výsledky a docházkou (Adolphus et al. 2013; Cohen et al. 2021; Imberman & Kugler 2014; Watson et al. 2020). Navíc byly identifikovány pozitivní účinky na chování ve třídě, konkrétně nižší hyperaktivita a vyšší pozornost (Benton, Maconie, Williams 2007). Zmiňována je také schopnost programu podporovat sociální dovednosti a chování (Watson et al. 2020).

Pro analýzu byl využit Konsolidovaný rámec pro výzkum implementace (CFIR). CFIR zahrnuje pět klíčových oblastí: charakteristiky inovací, vnější nastavení, vnitřní nastavení, charakteristiky jednotlivců a proces implementace (Damschroder et al. 2009). Podrobnější zkoumání těchto domén umožňuje zjistit, proč školy přistupovaly k implementaci jinak, než původně zamýšlely, a proč se v implementaci lišily.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Zdrojem dat pro analýzy byl Katalog nástrojů, vstupní analýzy, ve kterých školy deklarovaly své záměry před zahájením projektu, a evaluační zprávy

škol po jednom roce realizace projektu. Jednalo se o dokumenty škol, které si jako jedno z opatření v projektu Podpora rovných příležitostí zvolily snídaňové kluby. Při analýzách byla použita metoda indukční obsahové analýzy. K doplnění informací byly využity poznatky z případových studií 4 škol, ve kterých bylo opakovaně provedeno pozorování snídaňových klubů a byly uskutečněny hloubkové rozhovory s vedením školy, pedagogy a žáky.

Z celkového počtu 265 škol vybraných na základě několikasožkového indikátoru socioekonomického znevýhodnění si snídaňové kluby zvolilo 62 škol. K analýze byly použity vstupní analýzy ze 62 škol, z nich v 7 školách snídaňové kluby dosud nebyly realizovány.

4 VÝSLEDKY / OČEKÁVÁNÉ VÝSLEDKY

Snídaňové kluby jsou školami využívány k mnoha cílům. Ve většině případů mají podobu projektové/zážitkové aktivity. Původní cíl poskytnout pravidelnou stravu znevýhodněným dětem naplňují školy pouze výjimečně. Mezi hlavní důvody patří organizační a finanční náročnost a snaha škol zprostředkovat tento benefit širšímu okruhu žáků. Primární cíl je tedy v řadě škol potlačen a je překryt mnoha vedlejšími cíli. To v konečném důsledku může znamenat, že snídání se neúčastní žáci, kteří mají hlad. Jako zcela zásadní se jeví otázka výběru žáků. V řadě škol je problematické nabídnout snídání jen některým žákům, což vede k méně častým snídáním pro všechny nebo k poněkud obtížně obhajitelným rotačním schémátům. Případové studie ukazují různé možnosti organizace a výběru žáků. Dokládají, že v situaci, kdy jsou děti vybírány, se výběr jeví částí sboru nespravedlivý, nebo se nedostává na všechny děti, které by snídání potřebovaly. Některé školy by uvítaly nabídku snídání pro všechny žáky školy, i když upozorňují na obtíže spojené s jejich organizací.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Hlavním cílem snídaňových klubů bylo poskytnout žákům snídání, tedy uspokojit jejich biologické potřeby. V katalogu zároveň byly popsány očekávané další dopady: zlepšení docházky, sociálních návyků i vazeb, vztahu ke škole a v konečném důsledku výsledků a wellbeingu žáků. Tato hierarchie primárního cíle a jeho sekundárních dopadů však není na první pohled patrná, což může

být jednou z příčin primárně společenského pojetí aktivity. Pozitivní dopady na sociální dovednosti žáků jsou zmiňovány i v zahraničních studiích. Je potřeba, aby si zadavatel ujasnil, jaké cíle jsou primární a zda z nich je ochoten slevit výměnou za jiné benefity, případně pojmenoval hierarchickou úroveň cílů (např.: nejdřív bude zajištěna jednoduchá snídaně pro všechny potřebné žáky, zbývající prostředky lze použít pro organizaci „společenských“ snídaní). To by se pak mohlo promítnout do realizace snídaňových klubů ve školách, kde počet rodin, které mají zájem o snídaňové kluby, je větší než nabídka.

PODĚKOVÁNÍ

Tato práce vznikla v rámci projektu NPO „Národní institut pro výzkum socioekonomických dopadů nemocí a systémových rizik,“ č. LX22NPO5101, financovaného Evropskou unií – Next Generation EU.

6 LITERATURA

- Adolphus, K., Lawton, C. L., & Dye, L. (2013). The effects of breakfast on behavior and academic performance in children and adolescents. *Frontiers in Human Neuroscience*, 7. doi:10.3389/fnhum.2013.00425
- Benton D, Maconie A, Williams C. (2007). The influence of the glycaemic load of breakfast on the behaviour of children in school. *Physio Behav*, 92(4): 717–724. doi:10.1016/j.physbeh.2007. 05. 065
- Cohen, J. F. W., Hecht, A. A., McLoughlin, G. M., Turner, L., & Schwartz, M. B. (2021). Universal School Meals and Associations with Student Participation, Attendance, Academic Performance, Diet Quality, Food Security, and Body Mass Index: A Systematic Review. *Nutrients*, 13(3), 911. doi:10.3390/nu13030911
- Damschroder, L. J., Aron, D. C., Keith, R. E., Kirsh, S. R., Alexander, J. A., Lowery, J. C. (2009). Fostering implementation of health services research findings into practice: a consolidated framework for advancing implementation science. *Implement Sci*. 4:50-50. doi:10.1186/1748-5908-4-50
- Imberman, S. A., & Kugler, A. D. (2014). The Effect of Providing Breakfast in Class on Student Performance. *Journal of Policy Analysis and Management*, 33(3), 669–699. doi:10.1002/pam.21759

Watson, M., Velardo, S., Drummond, M. (2020). Perspectives of the key stakeholders of the KickStart for Kids school breakfast program. *Children and Youth Services Review*. doi:10.1016/j.childyouth.2020.10489